

DANIELE. Hodowla Dama dama

Łyżkarz i jego łopata

Gatunek daniel Dama dama obejmuje dwa podgatunki, mianowicie daniela zwyczajnego D.d.dama oraz mezopotamskiego, czyli perskiego D.d.mesopotamica. Daniel zwyczajny różni się od mezopotamskiego bardziej łopatowatą formą poroża, większą masą ciała, nieco dłuższym ogonem i wyraźniejszym cętkowaniem.

Fot. Ewa Kutkowska

Daniel jest mniejszy od jelenia szlachetnego. Byki znacznie większe od łań. Długość ciała wynosi 130-150 cm, wysokość w kłębie ok. 105 cm. Samce (byki) są wyraźnie większe od samic (łań) i przeciętnie ważą od 65 do 80 kg (nawet do 120 kg), samice 30-50 kg (do 90 kg). Jest zwierzęciem średniej wielkości. Tułów ma zbudowany masywnie, stosunkowo krótkie i mocne nogi nadają mu, w porównaniu z sarną czy jeleniem, wygląd zwierzęcia krępego i ciężkiego.

Zmiana sukni

Okrywa włosowa (suknia) daniela charakteryzuje się dużą zmiennością ubarwienia. Najczęściej występującym wariantem szaty jest rudobrazowe

ubarwienie grzbietu z charakterystycznymi białymi plamami. Wzdłuż kręgosłupa biegnie ciemna smuga. Spód ciała jest biały, na zadzie występuje biała plama z ciemnym obrzeżeniem, tzw. lustro. Ogon jest od góry czarny, od spodu biały. W zimie ubarwienie grzbietu ciała zmienia się na szare, bez plam (tzw. szata zimowa). Zmiana sukni (linienie) następuje w maju-czerwcu oraz październiku.

Wyróżniamy cztery dominujące rodzaje umaszczenia:

plowe:

- czerwono-brązowy na głowie, karku, plecach, bokach i zewnętrznej stronie nóg,

- latem na plecach i po bokach ciała występują białe plamki,
- czarna pręga biegnie przez całą długość grzbietu zwierzęcia aż do końcówki ogona,
- brzuch i wewnętrzna strona nóg są białe lub beżowe,
- biała plama na zadzie zwana lustrem.

porcelanowe:

- zwierzęta te nie posiadają czarnych znaczeń jak daniela płowe, a ich suknia ma jaśniejszy odcień,
- na szacie wyraźne białe plamy, które pozostają przez cały rok

białe:

- zwierzęta te mają białą lub kremową szatę bez innych oznaczeń barwnych.

i czarne:

- forma melanistyczna (przewaga czarnego barwnika w sierści)
- szata pojedynczego koloru. latem czerń przypomina sadzę, zimą jest to barwa stalowoczarnej.

Poroże u daniela ma charakterystyczny kształt. Całkowicie rozwinięte poroże daniela jest łatwe do odróżnienia od poroży jeleniowatych. W porównaniu do jelenia szlachetnego, którego poroże zakończone jest szpicami, poroże daniela jest spłaszczone. Prawie zawsze nie ma odnogi nadocznej, a tylko oczną, opierak oraz łopatę.

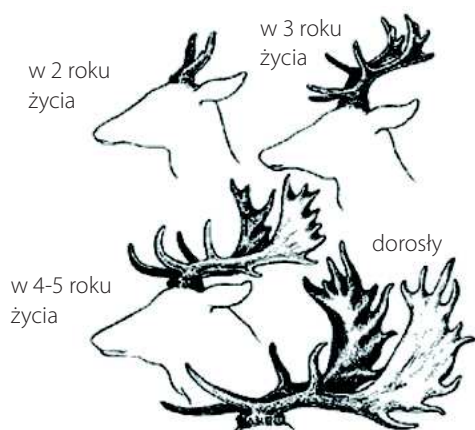
Urodzeni bez pni

Daniela rodzą się bez pni, z których wyrasta poroże. Zaczyna się ono rozwijać u byczków około 6. miesiąca życia w czasie zimy. W marcu rogi są już dość widoczne, a proces wzrostu trwa przez całą wiosnę i część lata. W lipcu lub w sierpniu budowanie poroża dobiega końca.

Tyki mają róże

Pokrywająca je aksamitna skórka – oscypuł zaczyna wysychać i w ciągu mniej więcej tygodnia zostaje wytarta.

Pierwsze poroże to 2 tyki o długości około 25 cm (młody byk nazwany jest szpicakiem), pierwsze poroże utrzymuje się aż do następnej wiosny, kiedy zostaje zrzucane. Niemal natychmiast zaczyna wyrastać nowe, drugie poroże (trzeci rok życia) budowane jest do sierpnia i wycierane na początku września. Poroże to odnogi (oczniak i opierak), a tyki mają róże. Drugie poroże zrzucane jest w końcu kwietnia.

Zapowiedź przyszłej łopaty

Trzecie poroże, czyli łopatacz, nakładane w czwartym roku życia, jest budowane do sierpnia. Ma ono kształt tyk z odnogami oczną i opierakiem oraz zgrubienia.

W górnej części tyki parę odnog tworzy spłaszczenia nazywane łopatą, które u dorosłych byków mają z tyłu palczaste wyrostki (sęki). Najniższy z nich (i najdłuższy) to ostroga. Sęki są zapowiedzią przyszłej łopaty.

Łopata, hak, ostroga

Takiego byka nazywa się łyżkarzem. W następnych latach rozwój poroża ma miejsce głównie w końcowej części tyki, gdzie powstaje łopata, z przodu równa, coraz wyższa i szersza. Z wiekiem wzrasta liczba sęków w tylnej części łopaty. Stare byki o dużym i mocnym porożu mają w dolnej tylnej części łopaty długą odnogę (hak, ostroga). Poroże u mło-

dych byków – danieli ma kształt zbliżony do litery V, u starych zaś do litery U, z szerokim, płaskim dołem tej litery (rozłoga ma na wysokości mniej więcej jak 2:1). Są one bardziej szerokie, łopatowate, a jednocześnie mniejsze niż u jelenia szlachetnego.

Wzrok za dnia

Kolejne nakładane poroża są coraz mocniejsze i większe. Wśród starych byków zdarzają się wypadki niezręczności poroża. Wtedy spod róży wyrasta nowe poroże. Jest ono karłowate i zniekształcone. Największe poroża 6-10 letnich danieli osiągają 5-7 kg masy. Samica nie posiada poroża. Daniele mają dobry węch, słuch i bardzo dobry wzrok (tylko w dzień).

Daniel w zagrodzie

Zagrodowa hodowla jeleniowatych nie jest trudna, lecz wymaga specyficznego podejścia i dużej cierpliwości farmera. W zamian daje wiele satysfakcji z wyników i obcowania z tymi pięknymi i inteligentnymi zwierzętami. Zaletą jest niewielka pracochłonność obsługi – do tysiąca sztuk danieli potrzebna jest jedna osoba, a okresowo dwie. Jedyne problemy to duży wydatek na zakup stada i ogrodzenia.

Niedobory selenu

Jeleniowate cieszą się dobrym zdrowiem. Podstawowym zabiegiem jest odrobaczanie, które przeprowadza się najczęściej wczesną jesienią oraz przed wyjściem na pastwisko. Leki podajemy w paszy lub iniekcyjnie w zagrodzie manipulacyjnej. Drugim ważnym elementem w profilaktyce jest odpowiedni poziom mikro- i makroelementów w codziennej dawce pokarmowej. Niedobory ujawniają się szczególnie wiosną. Najczęściej brakuje im selenu.

Daniele należą do zwierząt przystosowanych do pobierania mieszanego pokarmu z przewagą traw. W obrębie całego arealu swego występowania daniel preferuje trawy i roślinność zielną przed pędami drzew i krzewów, a także mchami i porostami. Najchętniej wybierają słodkie trawy. Chętnie zjadają pozostające na zimę zielone liście jeżyny i bluszczu.

Od wiosny do jesieni duże znaczenie w diecie mają liście i pędy drzew i krzewów. Do najchętniej zjadanych należą dzika jabłoń, jesion, buk, brzoza, grab, kasztanowiec, dąb, dzika grusza, śliwy i wierzby.

Związek z wiązem

Od listopada do lutego daniela zgrzają pędy roślin iglastych. Daniele zjadają chętnie żołądźcie, bukwie, kasztany, jagody, jabłka i inne owoce. Zimą obgryzają korę drzew, głównie wiązów i iglastych. W kwaterach rozmieszczamy lizawki z solami mineralnymi.

Zwierzęta muszą mieć stały dostęp do wody. Latem daniela odżywiają się trawą na pastwisku. Zimą trzeba zapewnić każdej łani 0,5 kg zboża (owies, kukurydza) i około 2 kg siana lub sianokiszonki. Do siana, które stanowi wypełniacz w ich odżywianiu, daniela powinny mieć nieograniczony dostęp.

Ten jadłospis można wzbogacić poprzez podawanie marchwi, buraków, ziemniaków lub kapusty. W czasie bardzo niskich temperatur zimą należy zwiększyć podawanie zboża nawet o połowę.

Dobry hodowca daniela dokarmia łanie na pastwiskach wiosną (kwiecień, maj), aby zapewnić lepszą kondycję podczas wycieleń oraz większą masę ciała cielaków. Pamiętajmy też, że daniela nie zamieszkują terenów bagnistych i podmokłych.

Zgrzytliwy byk w rui

Komunikują się językiem ciała, dźwiękami i zapachami. Daniel ma doskonały wzrok, znacznie lepszy niż pozostałe jeleniowate. W ciemności widzi jednak znacznie gorzej. Węch ma również dobrze rozwinięty, choć słabiej niż u jeleni.

Daniel wydaje kilka różnych dźwięków. Łanie beczaniem utrzymują kontakt z cielętami. Cielęta odzywają się piskiem. Czasem daniela wydają głos podobny do miauczenia. W momentach zagrożenia zwierzęta te wydają okrzyk trwogi, bek wysokiego tonu.

Głos byka w okresie rui brzmi jak zgrzytliwe chrapanie. Głowę trzyma wtedy poziomo lub lekko uniesioną, pysk lekko otwarty. Są to dźwięki bardzo krótkie i szybko następujące po sobie. Byki gromadzą się na niewielkiej przestrzeni, a łanie przychodzą na miejsce bekowiska zwabione głosem.

Grupa średniej wielkości

Daniel jest zwierzęciem stadnym, tworzącym zgrupowania średniej wielkości. Można wyróżnić następujące grupy łania z potomstwem, rudel łań z młodzieżą, rudel byków, rudel mieszany, rudel młodzieży oraz osobniki samotne. Ugrupowania rodzinne łączą się w większe chmary składające się z łań, ich potomstwa z bieżącego oraz poprzedniego roku oraz samotnych łań.

Ustalona hierarchia

Ich wielkość (do 20-30 osobników) i skład ulega ciągłym zmianom. Jest to podstawowe zgrupowanie w okresie od rui do wycieleń. Z wyjątkiem okresu rui, byki przebywają w ugrupowaniach liczących od kilku do kilkudziesięciu osobników. Kontakt pomiędzy osobnikami w grupie ogranicza się do ustalenia hierarchii.

Chmary mieszane tworzą się podczas rui i spotykane są w ciągu jesieni, zimy i wczesnej wiosny. Są one nietrwałe ich skład i liczebność zmieniają się często.

Rudel młodzieżowy

Rudle młodzieżowe tworzą się już spośród dwumiesięcznych cieląt oraz chmar łań z potomstwem. Właściwe rudle młodzieżowe tworzą się podczas rui i wycieleń, gdy więzy z matką ulegają czasowemu rozluźnieniu. U danieli występuje podział arealu zasiedlanego przez chmary łań i byków. Areal chmar byków jest mniejszy i ograniczony do terenu dobrze osłoniętego (bezpiecznego), w porównaniu z większym arealem chmar łań i młodzieży, obejmujących więcej powierzchni otwartych. Zachowanie terytorium ogranicza się do samców podczas rui i samic w okresie wycieleń. Żyje w stadach, starsze samce żyją samotnie lub w niewielkich gru-

pach. Pod koniec lata łączą się z grupami samic.

Licówka na czele stada

Stado prowadzi starsza łania, nazywana przez hodowców licówką. Starsze byki tworzą małe grupy, ustalając między sobą prowadzącego. Najstarsze byki, zwane łopataczami, chodzą przeważnie samotnie w ciszy i spokoju. Przed rozpoczęciem rui, czyli bekowiska byki kopią doły przednimi badylami. Do tych dołów oddają moc. Trwa to kilka dni. W tym dołku byk leży i beczy. W tych samych dołach, czyli rujowiskach, byki zaciełają łanie.

W okresie bekowiska trwającego od października do połowy grudnia, zwierzęta łączą się w grupy. Byki w okresie bekowiska, są groźne, wydają gardłowy głos, przypominający beczenie. Potrafią w tym czasie nie jeść. Nie należy ich na siłę karmić, bo same uzupełnią wagę po bekowisku.

Oddzielamy wtedy byki od łań, aby uniknąć późnych wycieleń i słabszych cieląt. Wiosną w okresie wycieleń zapewniamy danielom maksymalny spokój, nie wolno w tym czasie zwierząt przepędzać.

Narodziny pod koniec maja

Do większości wycieleń dochodzi na przełomie maja i czerwca. Po ciąży trwającej około 230 dni najczęściej rodzi się jedno cielę, ważące od 3 do 6 kg, czasami dwa, rzadko trzy. Procent wycieleń u danieli dochodzi do 95.

W dobrym stadzie śmiertelność cieląt nie powinna przekraczać 6%. Upadki w stadzie podstawowym 1,9-2,7%. Młode po urodzeniu przebywają wraz z matką i ssą mleko aż do jej następnej rui.

Dwadzieścia lat danieli

Sprzedaż żywych cielaków (łaniek) do hodowli to czas od jesieni do wiosny, byczki utrzymuje się do wieku 1-1,5 (max. 2) roku w celu uboju. Dojrzałość płciową osiągają po 2 latach, żyją około 20 lat. Długość użytkowania łań to 10-14 lat, długość użytkowania byków 5-8 lat. Remont stada to około 10% łań rocznie, rota-

cja byków występuje co 2 lata. Stosunek byki : łanie w produkcji mięsnej wynosi średnio 1:25.

Pamiętajmy, że nie wolno nie transportować łań w wysokiej ciąży, a byków w okresie godowym oraz w okresie wzrostu poroża. Należy bezwzględnie obciąć twarde poroże przed transportem. Zwierzęta przed transportem odrobaczamy. Wiezimy je luzem na ściółce w dobrze wentylowanych skrzyniach o gładkich i solidnych ścianach. Skrzynia załadunkowa musi mieć sufit.

Znaczenie gatunku

W Polsce są trzy kierunki hodowli danieli – hodowle zagrodowe (dla łowiectwa), hodowle fermowe (na mięso) i hodowle amatorskie (dla przyjemności posiadania kilku zwierząt). Celem hodowli zagrodowej w przypadku danieli jest wyhodowanie zwierzęcy charakterystycznej się pięknym i mocnym porożem, ciemnym umaszczeniem i właściwą dla tego gatunku masą ciała. Hodowle zagrodowe występują w zdecydowanej mniejszości.

W hodowlach fermowych, których celem jest produkcja mięsa i skór, na pierwszym miejscu stawia się uzyskanie zwierząt o jak największej masie ciała, a jakość poroża i umaszczenie nie mają większego znaczenia. Łatwość zakładania tego typu hodowli wywodzi się stąd, że działają one na podstawie tzw. Ustawy Weterynaryjnej, która traktuje hodowane danieli na równi ze zwierzętami gospodarskimi.

Spanikowany jeleni, spanikowany daniel

Ferma powinna być położona w spokojnej okolicy, oddalona od ruchliwych dróg, nie narażona na wizyty ludzi i wałęsających się psów. Powinna stanowić całość funkcjonalną dla zwierząt i obsługujących je ludzi. Odpowiedni zespół kwater zblokowanych ze sobą i z zagrodą manipulacyjną wraz z korytarzem przepędowym. Ważne przy projektowaniu – jelenie i danieli mają skłonność do paniki, należy wziąć to pod uwagę przy tworzeniu zagrod.

Jan Burblis DODR